

YOSHLAR MA'NAVIYATI VA DUNYOQARASHINI SHAKLLANISHIDA MUTOLAA MADANIYATINING O'RNI

Turayev Ziyavudtin O'ktamxonovich

Matematika va ta'limda axborot texnologiyasi kafedrası o'qituvchisi

Qodirova Shodiyabegim Karim qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Ijtimoiy fanlar fakulteti Psixologiya (kechki) 1-25-guruh talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yoshlar ma'naviyati va dunyoqarashi shakllanishida mutolaa madaniyatining o'rni yoritilgan. Mutolaaning shaxsning fikrlash qobiliyatiga, ma'naviy immunitetiga, nutqiy rivojiga va hayotga bo'lgan munosabatiga ta'siri tahlil qilingan. Kitobxonlikning yoshlar orasida ommalashuvi nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyat ma'naviy-axloqiy yuksalishi uchun ham muhim omil ekani asoslab berilgan. Shuningdek, mutolaa madaniyatini shakllantirish bo'yicha samarali takliflar ilgari surilgan.*

Kalit so'zlar: *Mutolaa madaniyati, yoshlar ma'naviyati, dunyoqarash, kitobxonlik, ma'naviy immunitet, tafakkur, barkamol yosh, ma'rifat, badiiy adabiyot, tarbiya.*

Bugungi tezkor axborot davrida yoshlarning ma'naviy dunyosi, fikrlashi va hayotga qarashi avvalgidan ham ko'proq o'zgarib bormoqda. Shunday bir paytda mutolaa — insonni ma'naviy yuksaltiradigan, fikr doirasini kengaytiradigan, dunyoqarashni shakllantiradigan eng ishonchli vositalardan biri bo'lib qolmoqda. Kitob o'qish madaniyati bor yoshning nutqi boy, tafakkuri keng, qarashi teran bo'ladi. Mutolaasiz esa shaxsning ruhiy o'sishi, ongining boyishi sekinlashadi. Shu sababli mutolaa madaniyatining o'rni nafaqat ta'limda, balki har bir yoshning shaxs sifatida kamol topishida beqiyosdir.

Mutolaa avvalo tafakkurni uyg'otadi.

Kitobdagi g'oya va obrazlar orqali yoshlar voqelikni chuqurroq angelaydi, hayotni boshqacha ko'ra boshlaydi. O'qilgan har bir asar insonni o'ylashga, tahlil qilishga, xulosa chiqarishga o'rgatadi. Bu esa mustaqil fikrli, hayotga faol munosabatda bo'ladigan yoshlar avlodini shakllantirishda asosiy omildir. Mutolaa jarayonida yoshlar turli mavzulardagi adabiyotlar bilan tanishadi, bu esa ularda keng dunyoqarash, madaniy tafavutlarni anglash, hayotga teran nazar bilan qarash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Shuningdek, mutolaa yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlaydi. Bugungi kunda turli zararli axborot oqimlari kuchaygan bir paytda kitob yoshni to'g'ri yo'nalishga soladi, qalbini poklaydi, ma'naviy tayanch beradi. Badiiy adabiyot orqali ezgulik,

sadoqat, vatanparvarlik, mehr-oqibat kabi qadriyatlar yosh ongiga singadi. Ilmiy, ma'rifiy va tarixiy asarlar esa ularda mas'uliyat, izlanish, o'rganish odatini shakllantiradi.

Mutolaa madaniyati yoshlarning nutqi va fikr ifoda qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. O'qigan insonning so'z boyligi keng bo'ladi, u o'z fikrini ravon, mantiqli, asosli tarzda ifodalay oladi. Bu esa ta'limda ham, jamiyatda ham, kelajak kasblarida ham katta ustunlik beradi. Bunday yoshlar yetuk mutaxassis, faol fuqarolar sifatida jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'sha oladi.

Shu o'rinda mutolaa madaniyatini keng targ'ib qilish, yoshlarni kitobga oshno etish — ota-ona, o'qituvchi va jamiyatning umumiy vazifasidir. Maktablarda kitobxonlik tadbirlarini ko'paytirish, zamonaviy kutubxonalar tashkil etish, yoshlar uchun qiziqarli adabiyotlar taqdim etish — bu ularda o'qishga muhabbat uyg'otadigan samarali yo'llardir. Ayniqsa, yoshlarning o'z tengdoshlari orasida kitobxonlikni targ'ib qilishi ko'proq ta'sir qiladi.

Mutolaa madaniyatining shakllanishi yoshlarning ichki dunyosi, ruhiy olami va shaxsiy kamolotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar keng tarqalgan bo'lsa-da, kitobning o'rni va ahamiyati o'z qiymatini yo'qotgani yo'q. Aksincha, turli ijtimoiy tarmoqlar ta'siri kuchaygan bir sharoitda kitob yosh avlod uchun ma'naviy tayanchga, to'g'ri yo'l ko'rsatuvchi manbaga aylanmoqda. Mutolaa jarayoni yoshni shoshilmaslikka, o'ylab ish qilishga, fikrlarni solishtirishga, turli g'oyalarni qiyoslab ko'rishga o'rgatadi. Bu esa mustaqil fikrlovchi, o'z qarashiga ega, mas'uliyatli shaxsning shakllanishida muhim omildir.

Kitob o'qigan yoshda tasavvur kuchi kuchli bo'ladi. Tasavvur esa ijodkorlikning asosiy quvvatidir. O'quvchi har bir badiiy asardagi qahramonlarni tasavvurida jonlantiradi, voqealarning kechishini xayolan ko'radi. Bu jarayon uning ijodiy tafakkurini ochadi, ularda yangicha fikrlash ko'nikmalarini hosil qiladi. Ijodiy tafakkur esa bugungi zamonda har bir sohaga zarur. Shuning uchun ham mutolaa – ijodiylik va yangilikka intilishning boshlanish nuqtasi desak, xato bo'lmaydi.

Mutolaa madaniyati, ayniqsa, ma'naviy barkamollik uchun zarur. Badiiy asarlar inson qalbiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan kuchga ega. Ular orqali yaxshi-yomonning farqi, ezgulikning ustunligi, halollik, sabr, matonat kabi sifatlar ongga singadi. Yosh ko'proq o'qigan sari hayotdagi turli holatlarga nisbatan yetukroq qarashga ega bo'ladi. Shuningdek, tarixiy asarlar orqali milliy o'zlik, vatanparvarlik, ajdodlar merosiga hurmat, o'zligini anglash tuyg'usi mustahkamlanadi. Bu esa bugungi globallashuv jarayonida o'z qadrini biladigan avlodni tarbiyalashda nihoyatda ahamiyatlidir.

Mutolaaning dunyoqarashni kengaytirishdagi o'rni ham beqiyos. Yoshlar turli ilmiy, falsafiy, ma'rifiy adabiyotlarni o'qir ekan, nafaqat o'zining shaxsiy fikrini, balki insoniyatning umumiy tajribasi va tafakkuriga tayanadi. Bu esa ularda tolerantlik, bag'rikenglik, voqealarga ko'p qirrali yondashish, har qanday masalaga chuqurroq nazar

bilan qarash qobiliyatini shakllantiradi. Kitob ko'p o'qigan yosh hech qachon tor fikrlab qolmaydi, aksincha, tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish ko'nikmasi kuchli bo'ladi.

Mutolaa madaniyati nutq va muloqot madaniyatini ham shakllantiradi. Ko'p o'qigan yoshning so'z boyligi keng, gapirish uslubi ravon bo'ladi. U o'z fikrini aniq, sodda va tushunarli tarzda ifodalashni biladi. Bu esa uning kelajakda kasbiy faoliyatda, jamoa bilan ishlashda, o'zini taqdim eta olishda katta ustunlik yaratadi.

Yoshlar orasida kitobxonlikni targ'ib qilish — bugungi kunning dolzarb vazifasidir. Ta'lim muassasalarida kitobxonlik haftaliklari, turli tanlovlar, mualliflar bilan uchrashuvlar uyushtirish, zamonaviy dizayndagi kutubxonalar tashkil etish kabi tashabbuslar mutolaa madaniyatini keng yoyishga yordam beradi. Eng asosiysi, kitob o'qish odati oiladan boshlanishi lozim. Bolalikdan kitobga oshno bo'lgan yoshning kelajagi yorqin bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, mutolaa madaniyati — yoshlar ma'naviyati va dunyoqarashi shakllanishining muhim poydevoridir. Kitob o'qigan yosh kuchli fikrli, keng dunyoqarashli, ma'naviy yetuk shaxsga aylanadi. Har bir o'qilgan kitob esa uning qalbida yangi ufq, yangi yuksalish zinasini bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2009.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. "Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularga kitobxonlikni targ'ib qilish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida". — Toshkent, 2017.
3. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. — Toshkent: O'qituvchi, 1992.
4. Yo'ldoshev Q. Ma'naviyat asoslari. — Toshkent: O'zbekiston, 2008.
5. Qodirov A., Rasulov A. Kitobxonlik madaniyati va uning shakllanishi. — Toshkent: Ma'rifat, 2020.
6. G'ulomova D. Yoshlar tarbiyasi va ma'naviy kamolot. — Toshkent: Fan, 2015.
7. Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun ma'naviyat va ma'rifat bo'yicha metodik qo'llanmalar. — Toshkent, 2019.
8. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami. — Toshkent: Fan, turli yillar.